

РЕЦЕНЗИЯ

**от доц. д-р Антоанета Христова Петрова ,
Департамент "Театър ",НБУ,
Професионално направление 8.4,"Филмово и театрално
изкуство", за придобиване на научна степен „доктор“
по професионално направление 8.4,"Филмово и театрално
изкуство"
с кандидат Василена Валериева Радева F 112411
с научен ръководител проф. Виолета Дечева д. н.**

Дисертационният труд на Василена Радева „Театър по действителен случай: документ и фикция в съвременния български театър“ с научен ръководител проф. Виолета Дечева д. н. е с общ обем 191 страници.

Трудът започва с Увод, следват три основни части ,прегледно подразделени на глави и подглави; Изводи и Заключение; Библиография и Приложения.

Близко деведесетте заглавия на няколко езика от библиографията са коректно представени и цитирани в текста на дисертацията. Трудът е самостоятелно авторско изследване.

Приносите в автореферата са точно формулирани и отговарят на свършеното в дисертацията.

Дисертантът е представил 4 публикации които реферират с темата на дисертацията и са публикувани в лицензирани научни издания.

Кандидатът отговаря на всички формални изисквания за допускане до конкурса за придобиване на научната степен „доктор“ по професионално направление 8.4,„Филмовоитеатралноизкуство“.

Не се намирам в конфликт на интереси с него.

Основната цел на настоящият дисертационен труд е да изследва творческите подходи на артисти, които изграждат свой авторски:

ценичен език при работа с документи и факти;

а изследва изграждането на театрална реалност от фактологичен материал (документален, журналистически, автобиографичен);

а изследва наличието или липсата на конфликт между понятията *факт* и *фикция*, съотнесени към театъра по действителен случай

сновната цел на дисертацията, както посочва авторът не е да анализира творческия резултат и неговата публична рецепция, а да изследва творческите подходи на артисти, които изграждат свой авторски сценичен език при работа с документи и факти.

В ПЪРВА глава подробно се разглежда документалния театър в ХХ век:

еатър по действителен случай или *документален театър*

пическият театър

остдраматичния театър

Дисертационният труд се концентрира в Европейския театър през ХХ век и първата четвърт на ХХІ век в България.

ЪВ ВТОРА глава акцентът е върху българските театрални практики по действителен случай в първата четвърт на ХХІ век; **Дивайзинг театър**; **Автобиографичният** спектакъл или сценичната автофикция; **Вербатим театър**, като акцента е върху представленията на отделни режисьори и театрални компании:

Галин Стоев :

Монолози на вагината“ от Ева Енслър в Театър 199(2000г.)

Археология на сънуването“ спектакъл по разказа *Сънища* на Иван Вирипаев, с премиера през 2002г като продукция на МТФ „Варненско лято”, който след това се играе на Сцена „Апостол Карамитев” в Народен Театър „Иван Вазов”(2002г.).

Хага“ от Саша Денисова в Народен Театър „Иван Вазов“(2023г.)

„С цел да изследваме как режисьор с изявен афинитет към драматургичната *фикция* и с разкрепостена фантазност в своя постановъчен размах превежда *документа* и пиесата по действителен случай на сценичен език.“ Василена Радева

36 маймуни” и спектакълът *„Пепеляшки ООД“*; Копродукция между „36 маймуни” и ТАРТ продукция Щутгарт; София, Щутгарт 2014г.; автори: Здрава Каменова и Гергана Димитрова с режисьор: **Гергана Димитрова**, като пример за драматургичната употреба на структурата на вълшебната приказка в текст за театър с документална основа и по действителен случай, които изострят критичния дискурс и внасят една различна, ярка перспектива към тематичния фокус на произведението. Друг същностен извод е, че вграждането на приказен наратив се явява своеобразен драматургичен гръбнак на *постдраматичния* спектакъл.

еатър „Реплика“ техният спектакъл *„Лоши деца“*, чието мото е *„Реплика може да има само, когато има какво да кажеш“*, основан от група актьори — състуденти: Благой Бойчев, Ованес Торосян, Милко Йовчев, Ивайло Драгиев, Боряна Пенева, Милена Ерменкова и Ирина Андреева с основен режисьор Георг Жено.

Лоши деца“ (2017г.) на румънската авторка Михаела Михайлов; съ-авторска драматургична компилация на Благой Бойчев и Мария Касимова - Моасе; спектакъл по действителен случай, като симбиоза между *въображаемо* и *действително*- факт и фикция; режисьорски дебют на **Благой Бойчев**; тук акцента е върху актьорът като сценична проекция на самия себе си, пример за автобиографичният спектакъл или сценичната автофикция;

дружение „По действителен случай“ основано от артистите Ирина и Огнян Голеви и техния Автобиографичният спектакъл: *„Ноктюрно – от прахта до сиянието“ (2012г.)*

“Размиване на границите докъде е въображението и докъде е личният момент. Откровения и фикция. Смелостта да се изразяваш чрез своя интимен свят.” Ирина Голева.(с.77) Голева успешно колаборира смесва дивайзинг метода(принцип) и автобиографичния документален материал.

mergency theatre основан от **Юлияна Сайска** и спектакълът **„Празна е стаята на удоволствието“** (2025г.) е ярък пример за колаборативния творчески подход при **дивайзинг спектакъла по действителен случай**, които се вписват в една световна тенденция на театъра днес – да дава израз на личността на актьора в качеството му на автор

тудио за документален театър **„Vox Populi“ - Вербатим театър** - основано от **Неда Соколовска**

„Реалността е в окото на възприемачия“ **Юлия Поповичи** (с.98),

Неда Соколовска - съчетание на тази перформативна телесност с „живите текстове“ от документалните интервюта. Тук откриваме и характерното за театралния език на **Vox Populi** съотнасяне на *фикция* към *документ*; базиращ се на взети интервюта с реални хора.

В ТРЕТА глава. Театърът по действителен случай, видян през собствената режисьорска и преподавателска практика на дисертанта при работата му в компания **„Паник бутон театър“** и **Университетски театър на НБУ** в изследване на *факт* и *фикция* в сценичния език на изброените спектакли:

1. Постановки в професионален театър

„Нордост. Приказка за разрушението“ - премиера на 04.03.2010 в Младежки театър „**Николай Бинев**“ пиесата „Нордост“ на немския автор **Торстен Бухщайнер**

„Синята брада – брак без приказка“ инспириран от приказката на **Шарл Перо** „Синята брада“ и създаден по метода на *дивайзинг театъра*; Театър „**Сфумато** (2012г.) „**За брака**“ от **Халил Джубран** и авторски монолог на актрисата **Елена Димитрова**

„Тяло, хвърлено под ъгъл към хоризонта“ (2020г.) в зала **Backstage** на Театър „**Азарян**“

„Като обобщение за моя професионален режисьорски опит в търсенето на сценичен език за документални факти ще кажа, че една от водещите ме творчески провокации е да бъдат ясно очертани границите между *документ* и *фикция*, след което да се заиграе с тяхната привидна императивност и да ги размия.“ **Василена Радева** (с.131)

Изследване на неодокументални похвати в преподавателска практика и

въвеждането на неодокументални театрални методи в обучението по актьорско майсторство.

пектакъл „*Птици*“ по едноименната пиеса на Константин Павлов, преплетен с реални спомени на студентите; Университетски театър на НБУ (2025)

Задачите, които си поставя дисертантът в настоящия труд са :

Уточняване на основни понятия в областта на изпълнителските изкуства, свързани с театъра по действителен случай през XX и XXI век;

Анализ на постановъчните методи и на сценичния език

в спектаклите:

Доказателство за наличието на **собствен принос** при събирането и анализирането на емпиричните данни са:

роведените и записвани разговори – интервюта с българските артисти, чиято работа с документ и фикция е обект на това изследване

Собственото изследване на театъра по действителен случай на съвременната българска сцена

поделяне на собствената режисьорска и преподавателска методология за интегриране на документален материал в спектакъл.

Кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. **За формирането на теоретичната част** от дисертацията са проучени и систематизирани широк кръг от източници в сферата на театралната теория, публикации и авторски мнения на български и чуждестранни изследователи в областта на документалния и неодокументалния театър.

Ограничителни условия.

Както правилно отбелязва дисертантът:

- Този текст прави само кратък исторически преглед на документалния театър в Европа през XXв. и се ограничава само до споменаване на няколко популярни творци и компании, създаващи неодокументален театър в чужбина;

- Дисертацията не изследва съвременни театрални жанрове като форум театър, плейбек театър, театрални възстановки на действителни събития, и други театрални форми, които също работят с документален материал;
- Много българските артисти и техните постановки по действителен случай не са включени в предмета на това изследване поради неговите структурни и времеви ограничения.

В заключение: както правилно отбелязва авторът не претендира при „изборът на конкретните театрални компании и режисьори за изчерпателност, а е направен съобразно намерението да бъдат разгледани по-задълбочено малко на брой, но същностно различни примери за намирането на сценичен език за документални факти. Други перформативни жанрове от *неодокументалния театър*, които имат своите представители и проекти на българската културна сцена, са *плейбек театърът*¹⁵, *сетивен театър*, *сайт-спесифик театър*, *променаден спектакъл*, както и още разновидности на съвременни театрални подходи, които се заиграват с трансформацията на материал от житейска реалност във фикционален артистичен свят. Всички те имат отношение към предмета на тази дисертация, но остават извън рамките на това изследване, което се стреми да даде и аргументира една авторска перспектива при анализирането на връзките между *документ* и *фикция* в *театъра по действителен случай* от началото на ХХІ в България“ (с.117)

Забележка: Ако се публикува Дисертационният труд на Василена Радева „Театър по действителен случай: документ и фикция в съвременния български театър“, **препоръчвам** да се добавят режисьори като **Възкресия Вихърва** с постановките „Премълчаното разказано“ „Историята Ти, (ти) в мен“; „Пианисимо“; **Марий Росен** – променаден театър и спектакълът „Коридорът – артистите от изгорелия цирк“ с драматург Мария Касимова- Моасе и артистите **Ася Иванова**, Антоанета Петрова като представители на НБУ, Департамент „Театър“ и авторското изследване по темата в спектаклите „Заслон за Непридружените“ и „Коридорът – артистите от изгорелия цирк“.

Препоръчвам, ако авторът на дисертацията смята, че е важно за неговата теза, да се добави и Иво Димчев, който инициира проекта *Your Home Is My Theatre* и изнася над 400 домашни концерта в домовете на хората в България по време на пандемията от в България.

Препоръчвам да се подчетае ролята в настоящето изследване не само на РЦСИ **Топлоцентра**, а и на **Центърът за култура и дебат „Червената къща „Андрей Николов“**, който от откриването си през 2004 г се утвърди като дом на независимите артисти в България, чиято цел бе да популяризира документалното и социално ангажирано изкуство и на чиято територия са работили Неда Соколовска, театър Реплика, Василена Радева, Юлиана Сайска и са сътворили повечето от спектаклите, предмет на настоящето изследване.

Както и ролята на **В/ХОД** - платформа за документално изкуство на театрална формация **VOX POPULI** и **Център за култура и дебат „Червената къща „Андрей Николов“**, платформа която представяше театрални спектакли, документални филми, пърформанси, инсталации и други артистични форми, чието съдържание анализира проблемите на настоящето.

В заключение: дисертационният труд на Василена Радева **„Театър по действителен случай: документ и фикция в съвременния български театър“** с научен ръководител проф. Виолета Дечева д. н. отговаря на всички законови и вътрешно университетски изисквания по настоящата процедура.

Гласувам ЗА това на Василена Радева да бъде присъдена научната и образователна степен **“доктор”** в научно направление 8.4 **„Филмово и театрално изкуство”**

02.06.2026г.

С уважение:

гр. София

доц. д-р Антоанета Петрова